

Bevezetés

A „TÁTRA – Részletes kalauz” 5. kötete a Bélai-Tátra keleti részét ismerteti az 1. kötetben meghatározott és a 2. kötetben kiegészített elvek szerint. Külön felhívom a figyelmet az 1. kötetben közölt mondatra, miszerint a kötetek kiadási sorrendjének kevés köze van a földrajzi helyzethez. Az egyedüli érvényes kritériumok a szerző pillanatnyi tudása, az irodalomban hiányzó részek leírása és a turista-hegymászó közösség szüksége. A Gránátokról vagy a Vadorzó-kilátóról olvashattunk a Paryski-, Puškás-, Nyka-, Zwoliński-, Głazek-Wirski-, Żurawski- vagy Skłodowski-kalauzokban. A Bélai-Tátráról az 1890-es években Stanisław Eljasz-Radzikowski írt, majd egy pár csonka információ megjelent a Paryski-kalauz 23. és 24. kötetében, a Nyka-kalauzban és mindkét „Tátrai Enciklopédiában”. Ezek után számomra az említett területekre járni és erről írni egy kicsit az „ismeretlen föld” feltárására hasonlít. Természetesen ezzel nem azt akarom mondani, hogy erre sohasem jártak emberek! Épp ellenkezőleg! Egész nemzedékek jártak ide, de kizárólag gazdasági célokat követve. Pásztorok, vadászok, kincskeresők és havasi gyopár gyűjtők, végül geológusok és botanikusok. Mindenkinek a saját dolga érdekelt. Ennek következménye – a Tátra többi részével összehasonlítva – a rendkívül szerény földrajzi névanyag, úgy a szlovák mint a lengyel nyelvben. A névanyag kiegészítése a kor követelménye, nem pedig a kalauz írójának szeszélye. Az általam bevezetett elnevezések egyikét sem fordítottam szlovákra, mivel ez mesterkéltné, jogtalan és nem szakavatott lenne. A Bélai-Tátra nyugati részéről írt 4. kötetben gyakran említettük a „Bélai-Tátra főgerince” kifejezést. Ez a gerinc kb. 13 km hosszú szakasza a Ny-on lévő **Roga-hegytől** (Rogová, Rogowa, Hornberg) a K-en lévő Kobold-hegyig, és amely derékszögben áll a Magas-Tátra főgerincéhez. A hatalmas „T” betű szárjai a Bolond Gerőn metszik egymást. A jelen kalauzban elsődlegesen ezt a gerincszakaszt tárgyaljuk, azaz egymás után ismertetjük a gerincen található alakzatokat, a Kopa-hágótól kezdve. A főgerinc egyes alakzatainak leírása közé beiktatjuk a – leggyakrabban É-ra elágazó – oldalgerinceken lévő alakzatok ismertetését is. Tehát a jelen kalauzban a következő terepet írjuk le: Kopa-hágó – Rézakna-vályú – Széles-mező – Retesz-völgy – Retesz-patak egészen Barlangligetig – Tolvajút egészen Késmárki ita-

tóig – Tátra körút a Késmárki-völgy torkolatáig – Késmárki-Fehér-víz az Itató-patak torkolatáig (az utolsó két szakasz egyben a Magas- és a Béla-Tátra határa is). A Retesz- és a Béla-patak összefolyásától a **Késmárki-völgy** (Dolina Bielej vody kežmarskej, Dolina Kiežmarska, Kesmarker Weisswassertal) torkolatáig ez egyben a Tátra határa is. Az a gyakran hangoztatott nézet, miszerint a Tátra körút egyben a Tátra d. határa egy nagyon hozzátételezőleg megközelítés. Erről már írtam az előző kötetben. Az itt említett terület ellentmondásos volta különösen kiütözik a Barlanglignettől a Késmárki-völgy torkolatáig terjedő szakaszon. A Tátra körút mindkét oldalán a terep hasonlóan lejtős és inkább hasonlít egy síksági mint egy alpesi erdőre. Ez a Tátra és Zakopane régi lakosainak kb. arra hasonlít, mintha a zakopanei Kościeliska utca lenne a Tátra határa az Alsó erdei út helyett. Ez teljesen értelmetlen és elfogadhatatlan lenne. A nagymérvű leegyszerűsítésről a Tátra körút és a Tolvajút közötti erdős terület is vall. Ez is inkább egy fűrészmalom környékére, nem pedig nemzeti park vagy szigorúan védett természetvédelmi területre emlékeztet.

A Béla-Tátra k. részének felépítése, a ny. részhez hasonlóan, nagyon aszimmetrikus. A főgerinctől É-ra hosszú és többszörösen szétágazó oldalgerincek húzódnak, közöttük az oldalgerincek által meghatározott hosszú és komplikált völgyek. Ezzel ellentétben a d. hegyoldalon – kevés kivétellel – nem található oldalgerincek és mély völgyek.

Geológiai szempontokat figyelve a Tátra ezen része meghatározott mértékben mészkőből épült. Csupán a Tokarnya-tető tömbjében találunk részben kristályos kőzetű részeket. A Farcsik kiterjedt tömbje talán teljes egészében kristályos kőzetű (ezt felve írom, a geológusok véleményétől tartva). Az efféle felépítés következménye a karsztjelenségek sokasága, ezeknek a leglátványosabb megjelenési módjával – a barlangokkal. Ezek közül a legrégebben ismert és a nagyközönség számára is nyitott **Bélai-cseppkőbarlang** (Belianska jaskyňa, Bielska Jaskynia, Beler Tropfsteinhöhle).

A Béla-Tátra növényzete is gazdagabb mint a Magas-Tátráé. Ennek titka a mész jellemzően lúgos természete. Az ember természetesen kihasználta ezt a gazdagságot. Több száz éves legeltetés következményként az erdőhatár lejjebb került és a törpefenyves borított területek is jelentősen csökkentek. A pusztításban egymást egészítették ki a pásztorok és a törpefenyő-olaj – egy állítólagos csodaszer – készítői.

Azonban szerencsénkre több helyen megmaradt az eredeti ősfállapot; ennek példája a Hét-forrás völgye. Az újonnan megnyitott Gyopármenedékház a kínálatával, a traktoros vontatóval való ellátásával és minden menedékház „mágikus vonzerejével” ezt az ősfállapotot remélhetőleg nem veszélyezteti.

Az erdőgazdaság a Tátra szlovák oldalán – beleértve a Bélai-Tátrát is – lényegesen könnyörtelenebb és brutálisabb mint a lengyel oldalon. Az erdők jelentős, kiváltképp a lejjebb lévő részét faipari forrásnak tartják. A vadgazdaság gyakran vadirtásra hasonlít. Sok a vadles, és ritkán találhatók az etetőktől 20 m-rel messzebbre. A természettel szemben az ilyen mértékű kíméletlenség könnyen magyarázható. Szlovákia lakossági sűrűsége háromszor kisebb mint Lengyelországé, az arány Podhalehoz viszonyítva kb. ötször kisebb. Szlovákia területének kb. 40 százalékát borítják az erdők, míg Lengyelországét csak alig több mint 20 százalékát. Több a hegység, kisebb az embertömeg. A faipar szempontjából az a fontos, hogy a nyersanyag könnyen hozzáférhető legyen, nem törődik a „faanyagot szolgáltató” terület hivatalos státuszával. Kevésbé érthető azonban, hogy miért tartják a turistákat és hegymászókat harmadrendű állampolgároknak a favágók és a vadászok után.

Az a kérdés, hogy mondhatunk-e bármit a környezetvédelemről, ha nem vesszük figyelembe a demográfiai tényezőket. Vajon esetleg a kulturális értékekhez legjobban ragaszkodó, de 100 milliós lakosságú Lengyelországban, megmaradna-e legalább egy fa? A turistákat és a hegymászókat a Bélai-Tátrában megvetendő kártevőknek tekintik (ezt ugyan honnan tudjuk?). A jelzett turistaösvényeket az évek folyamán következetesen egymás után zárják le, gyakran természetvédelemre hivatkozva. Az 1978. július 1-én lezárt bélai-tátrai gerincösvényt 1994-ben újra meg kellett volna nyitni. Csak szándék volt. Ma csupán a következő turistaösvények használhatók:

1. Javorina – Kopa-hágó
2. Zár – Széles-mező – Kopa-hágó (ismertetve a kalauz 4. kötetében)
3. Barlangliget – Késmárki-völgy
4. Tolvajút.

Ezenkívül jelzett még a Bélai-cseppkőbarlanghoz vezető rövid ösvény, de ez inkább üzlet, mint tátrai turisztika.

A Tátra nagyon sok helyén nagyon sok helyen találhatunk efféle táblákat: „Zákaz zberu lesných plodín“ (Az erdei gyümölcsök szedése tilos), „Zákaz vstupu do prírodnej rezervácie“ (Szigorúan védett terület. Belépni tilos.) Van egy jobb javaslatom, lehet kétnyelvű is: „Prírodná rezervácia. Zákaz vstupu bez píly, sekery alebo loveckej pušky“ (Szigorúan védett terület. Tilos belépni fűrész, balta vagy vadászfegyver nélkül), esetleg „Zákaz zberu lesných plodín s výnimkou dreva“ (Az erdei gyümölcsök szedése tilos, kivéve a fagyűjtést).

A jelen kötetben ismertetésre kerülő terep technikai szempontból általában könnyű. Kevés a meredek rész, ezek is rendszerint az erdőből vagy a törpefenyvesből kiálló sziklák. Ha nem kellene figyelembe venni a Szlovák Tátrai Nemzeti Park előírásait, bármilyen irányba lehetne mozogni, feltéve, ha az erdőt, törpefenyvest vagy egyéb növényzetet nem tekintjük akadállyan.

Az ilyen terep felülete meghatározza az utak, ösvények és csapások leírását. Nagyon sok van belőlük! Leggyakrabban harántoló ösvények, csaknem vízszintesek, alig emelkedők. A már említett Bélai-Tátra főgerincen vezető **Felső turistaút** (Magistrála, Magistrala, Höhenweg) kivételével, nincs a csúcsokra vagy hágókba vezető ösvény. Kivételt képeznek az alacsonyan fekvő erdei nyergek, pl. a Magas-sík vagy a Kardolin-nyereg, amelyeket erőteljesen gazdasági célokra használtak. Az ösvények jelentős része Hohenlohe Christian herceg szenvedélyének köszönhető. A herceg birtokolta a Bélai-Tátra ny. részét. Ezzel szemben a k. rész Szepesbéla, Zár, Lándok és Késmárk lakosainak tulajdonában volt, vadászjoggal és az ehhez tartozó ösvényépítéssel. Az ösvények egy része feledésbe ment, újbóli bejárásuk merész harc a természettel. Másik részüket azonban a Tátra mai látogatói is használják, gyakran utólagosan jelölték is. Találkozunk gúlákkal, bennük fehérre festett karókkal, fákra festett esetleg kivájt nyilak képével, végül fakéreg részbeni lehántásával is.

A hasonló, inkább vadász- mint turista-ösvényhálózat, nehezen teszi lehetővé a célpontok elérését. Az a kérdés, hogy ismertessünk egy három völgyön és három hegyoldalon áthaladó ösvényt ebben vagy abban a fejezetben. Oszttjuk részekre? Több megoldás is van. E kalauzban az „előny a mennyiségnek” elvet alkalmaztam, azaz olyan alakzatokat választottam amelyeknek közelében legsűrűbb az ösvények és csapások hálózata, a másodlagos topográfiai jelentésük mellett.

A jelen kötetben megadott magassági adatok (magassági pontok, falak) csak hozzávetőlegesen pontosan, barometrikus mérési adatokon alapulnak. Egy jó tanács a turistáknak. Már rég elmúltak azon idők, amikor egy pont magasságának meghatározására egy poggyászhordó alkalmazását igényelte és a műszer ára meghaladta az sokak által elfogadható szintet. Ma egy elég pontos magasságmérő majdnem minden óraboltban megvásárolható. Hogy ne csináljak rejtett reklámot, tudatom a olvasóval, hogy nem csak a Casio gyárt ilyen műszereket.

A kötetben ismertetett terület szigorúan védett természetvédelmi terület. Ez a turisták és hegymászók számára ezt jelenti, hogy kötelező betartani a természetvédelmi szabályokat, köztük főleg azt a szabályt, hogy csak jelzett turistaösvényen szabad közlekedni. Ehhez még az a korlátozás járul, hogy a Tatra szlovák oldalán, a menedékházakhoz vezető ösvényeken kívül, novembertől júniusig minden magashegyi ösvény le van zárva.

A Tatra látogatásának első korlátozását az említett Hohenlohe herceg vezette be; az állam Hohenlohe előírásait átvette, megszigorította, létrehozta a Szlovák Tatrai Nemzeti Parkot (TANAP) 1949-ben, majd a Lengyel Tatrai Nemzeti Parkot (TPN) 1954-ben. Csak az összehasonlítás miatt: a mai Tatra első szikláit még a karbonkorban, kb. 350 millió évvel ezelőtt keletkeztek; a Tatra felületén a végső simításokat az utolsó jégkorszak gleccserei végezték. Nem bátorítok senkit sem az előírások megszegésére. Épp ellenkezőleg, felhívom minden tatrai látogató figyelmét, ha szabadidejét tölti ott vagy ha a kenyerét keresi, hogy a lehető legjobban tisztelje a pazar természet maradék kincseit.